

Ніва

ТЫДНЁВІК
БЕЛАРУСАЎ
У ПОЛЬШЧЫ

 http://republika.pl/niva_bielastok
niva_bielastok@poczta.onet.pl
niva_bielastok@skrzynka.pl

№ 7 (2388) Год XLVII

Беласток 17 лютага 2002 г.

Цана 2,00 зл.

Нам надта добра

Яўген МІРАНОВІЧ

Тады, калі ўрад Рэчы Паспалітай пазбаўляе меншасцей датациі на культурную і выдавецкую дзеянасць, у гродзенскім польскамоўным часопісе „Głos nad Niemnem” (н-р 4) друкуецца артыкул старшыні Саюза палікаў Беларусі, доктара Тадэуша Кручкоўскага, у якім аўтар даказвае як цудоўна жылося і жывеца беларусам у Польшчы і адначасова які цяжкі лёс выпаў на долю палікаў у Беларусі.

Год таму, пабываючы на канферэнцыі ў Мінску, слухаў я даклад іншага доктара, таксама дзеяча СПБ, які прадставіў тады патрэбы польскага асяроддзя ў Рэспубліцы Беларусь. Гаварылася там пра польскі юніверсітэт, тэатр, дамы культуры ў абласных цэнтрах, пра школьніцтва не ўспамінаючы. Слухаючы даклад, задумоўваўся я тады, якая магла б быць рэакцыя нашых улад, калі б, напрыклад, беластоцкія беларусы паставілі такія патрабаванні. Праўдападобна адправілі б нас у псіхушку або назвалі б агентамі і правакатарамі.

Пан Кручкоўскі, відаць, ведае трохі гісторыю, таму што змяшчае асаблівіны нарысы беларускай мінуўшчыны. Вынік яго разважанняў зводзіцца да высновы, што толькі тады добра жылося на тэрыторыі, якая цяпер называецца Беларуссю, калі была там польская ўлада. Зусім наадварот быль, калі на беларускую зямлю прыходзілі расійскія паліцыянты, чыноўнікі і памешчыкі. Аўтар, здаецца, хацеў даказаць, што менш карэнных жыхароў белала, калі білі іх бізуном, чым тады, калі білі іх нагайкамі. Вялікі шанс мела таксама Беларусь, калі прыйшла туды напалеонаўская армія і ўзнікалі перспектывы на адбудову Вялікага княства Літоўскага. Доктар Кручкоўскі неяк не заўважыў дробнага факту, што праз год часу, калі мясцовая шляхта ўзялася будаваць Вялікае княства, на Беларусі працала не дзе 40 працэнтаў насельніцтва. Гэта працярцыянальна два разы больш чым падчас апошняй крылавай німецкай акупациі. Нябожчыкам зусім не патрэбная была свабода і цывілізацыйны прагрэс, які — як піша Кручкоўскі — несла з сабой французска-польская ўлада.

Не надта добра ведаю сітуацыю палікаў у Рэспубліцы Беларусь, але напэўна належыцца ім усё, што павінны мець як грамадзянне краіны, у тым таксама школы. Справа аднак у тым, што сваіх школ у Беларусі не маюць таксама самі беларусы, абы чым лідэр Саюза палікаў Беларусі хіба ведае.

[працяг ↗ 4]

Зузанна Дамроўская і Эвеліна Макарэвіч з Сувалкаў атрымалі вылучэнне.

Кантычка-2002

Тры дні — ад 31 студзеня да 2 лютага — у Бельскім доме культуры працягваўся III Агульнапольскі дзіцяча-маладзёжны фестываль калядак і сучаснай пастаналкі.

Удзельнікі фестывалю прымалі ўдзел у варштатах, якія вялі Бэата Бэднаж і Цэзары Шыфман, а таксама наведалі музеі у Студзівадах.

Першы дзень фестывалю пачаўся канцэртам калядак у выкананні бяльшчан. Затым удзельнікі мерапрыемства пазнаёміліся між сабою, паколькі ў Бельск прыехалі не толькі самадзейнікі з нашага рэгіёна, але і з Бель-Падляшскай, Элку і Сувалкамі.

У пятніцу адбыліся конкурсныя слуханні. Артысты былі падзелены на тры ўзроставыя групы: да 11 гадоў, ад 11 да 15 і ад 16 да 20 гадоў.

Найважнейшым днём фестывалю была субота, калі раздаваліся ўзнагароды і адбыўся гала-канцэрт з узделам Бэаты Бэднаж.

У групе найламодшых Эмілія Шульц за песню „Калядуем” і Караліна Пажазінская занялі два першыя месцы і атрымалі „Залатую флейту”. Другое месца і „Сярэбраную флейту” заваявала Аліцыя Асавянюк, а „Бронзавая флейта” трапіла ў рукі Аксаны Хжанстоўскай.

У старэйшай групе (11-15 гадоў) усе ўзнагароды заваявалі бяльшчане і беласточане. Караль Врублеўскі атрымаў I узнагароду, Сільвія Тарасюк — II, а Юліта Катовіч — III.

Інакш было ў апошняй, найстарэйшай групе, у якой узнагароды „раз’ехаліся” па Польшчы. У Сувалках, дзякуючы Эміліі Тарасевіч, трапіла „Залатая флейта”. Дзве наступныя ўзнагароды

дасталіся Івоне Бардак і Моніцы Дымек з Бель-Падляшскай. Першая з іх атрымала „Сярэбраную флейту” за песню „Святочны час”. Аднак найбольшае ўражанне на публіцы зрабіла выступленне Монікі Дымек, якая заняла III месца. Цудоўны голас, спалучаны са скромнасцю паводзін, як і пастаналка, якую заспявала дзяўчына, увялі слухачоў у задуму і захапленне „Бэтлеемская гвоздика” — твор Кішыштафа Алесеюка здабыў „Залатую флейту” за найлепшу кампазіцыю фестывалю, а выканала яго вышэйзгаданая Моніка Дымек.

Пасля канцэрта ўдзельнікі фестывалю з радасцю адзначылі, што варта быўло праехаць такі шмат дарогі. Большаясь з іх спяваве ад наймалодшых гадоў і прымае ўдзел у падобных мерапрыемствах, аднак Бельск-Падляшскі стварае ім цудоўную атмасферу, у якой зникае страх, нясмеласць і чалавек хоча толькі спявача.

Зузанна Дамроўская і Эвеліна Макарэвіч, якія выступалі ў дэуце, прыехалі з Сувалкамі разам з бацькамі. Мама Зузанны падсумавала фестываль так: „Да гэтай пары мая дачка спявала на розных мерапрыемствах, прымала ўдзел у розных конкурсах, аднак тут, у Бельску-Падляшскім, аказалася, што спяванне гэтага не толькі прыемнасць, але і цяжкая праца. Дачка разам з сяброўкам Эвелінай доўга працавалі над сваёй песнай у ходзе варштатаў, аднак быў задаволены, хаця і змучаны”.

Гала-канцэрт закончыўся ў сем гадзін вечара, аднак артысты (тыя старэйшыя) гулялі яшчэ ў адным з бельскіх пабаў.

Паўліна Шафран
Фота аўтара

Курсы

для самаўрадаўцаў

↗ 3

Пра глабалізацыю і рынкі працы ва Усходняй Еўропе гаварыў д-р Станіслаў Гжэляк з Вышэйшай эканамічнай школы ў Беластоку. Яго выступленне выклікала дыскусію не толькі аб беспрацоўкі ў Еўропе, але і на цэлым свеце.

Каб не давесці гміну да торбы

↗ 3

„Ну, як жа так, каб у хаце хлеба не было”, — гаворыць з плачам жанчына. У хаце дзве непаўналетнія дзяўчыны. Гаспадар разводзіць рукамі. На падворку салідная мураваная абора, але ўсярэдзіне пустая. Пад дашком стаіць вялікі трактар, але яго апісаў сектраратар. Побач на мураваным хляве заваліўся дах.

Дапамагчы ў калецтве

↗ 5

На аддзяленні рэабілітацыі лечаць перш за ўсё хваробы органаў руху. Часамі яны развіваюцца пастанова, як хаця б некаторыя рэуматычныя хваробы, але найчасцей атакуюць чалавека неспадзявана і скрыта, як хаця б інсульты, якія выклікаюць часцей за ўсё параліч паловы цела і адбіраюць мову.

Сябры Гайнаўкі ў Музеі

↗ 8

Зала, якую арандуе ў Музеі беларускай культуры ў Гайнаўцы Таварыства сябров Гайнаўкі — не пустое. Вельмі вялікай папулярнасцю карыстаецца выстаўка тканін, падрыхтаваная Наталляй Герасімюк і Нэляй Шчукай. Сябры таварыства абяцаюць на ўесь год цікавыя паказы.

Аб Іерусаліме і Гайнаўчыне

↗ 10

Другі дзень польска-ізраільскага мерапрыемства арганізаваны быў Саюзам гмін Белавежскай пушчы і распачаўся з прэзентацыі Белавежскай пушчы, Гайнаўкі і навакольных гмін. Бурмістр Гайнаўкі і войты суседніх гмін расказвалі пра гаспадарчыя ўмовы развіцця рэгіёна, знаёмлі з яго гісторыяй і турыстычнымі атракцыёнамі Гайнаўчыны.

Петраха

↗ 11

Давялося і мне спрабаваць гарэлку ад Петрахі. Паехаў я ў вёску Т., каб аформіць адну справу і трэба было выпіць г.зв. барыш. Пайшлі хлопцы, купілі бутэльку за 12 зл. Было нас чатырох мужчын. Ад'ехаўшы самаходам у больш бяспечнае месца, сталі выпіваць той барыш. Калі я выпіў першую чарку, пачуў агідны смурод.

Курсы для гайнаўскіх самаўрадаўцаў

Цэнтр грамадзянскай адукацыі Польша-Беларусь сарганізуваў у Бельску-Падляскім трохдзённыя курсы для самаўрадавых дзеячаў Гайнаўскага павета. Першага і другога лютага прадстаўнікі гайнаўскіх самаўрадаў удзельнічалі ў дакладах і дыскусіях сарганізаваных у рамках праекта „Супрацоўніцтва самаўрадаў на тэрыторыі населенай беларускай нацыянальнай меншасцю ў Польшчы і Літве”.

Пятніца была прысвечана агульным тэмам. Кыштаф Карпешук — кіраўнік секцыі гаспадарчага развіцця Маршалкоўскай управы гаварыў аб падрыхтоўцы самаўрадаў нашага ваяводства да ўдзельніцтва ў дапаможных праграмах Еўрасаюза. Паводле яго, 50 гмін нашага рэгіёна падало праекты на атрыманне фінансавай дапамогі з еўрапейскіх фондаў, аднак большасць з іх

была адкінута. Прывінай былі недахопы ў распрацоўцы праектаў і таму Дэпартамент рэгіянальнай палітыкі арганізуе курсы для распрацоўшчыкаў праектаў. У такіх выпадках самаўрады павінны інвеставаць у сваіх супрацоўнікаў. На сустрэчы ставілася справа сродкаў, прызначаных нашаму рэгіёну ў гэтым годзе, а гэта 25 мільёнаў ёўра (на 5 млн. больш чым у мінулым годзе). Хаця гэта кропля ў моры патрэб, аднак добра, што яны ёсць, — сказаў Кыштаф Карпешук. Будуць яны прызначаны на мадэрнізацыю дарогі н-р 61, Аўгустаўскага канала, тунеля ў Беластоку ў ваколіцы вуліцы Папялушки і на падтрымку малых прадпрыемстваў.

Пра глабалізацыю і рынкі працы ва Усходняй Еўропе гаварыў д-р Станіслаў Гжэляк з Вышэйшай эканамічнай школы ў Беластоку. Яго выступленне

Злева: Кыштаф Карпешук — кіраўнік секцыі гаспадарчага развіцця Маршалкоўскай управы і Марцін Рэмбач — старшыня Цэнтра грамадзянскай адукацыі Польша-Беларусь.

выклікала дыскусію не толькі аб бесправоў ў Еўропе, але і на цэлым свеце. Падсумаваннем дыскусіі была цытата з кнігі „Глабалізацыя — прывінны і рэзультаты”: „У будучым стагоддзі трэба будзе толькі 20% папуляцыі, каб утрымца сусветную гаспадарку ў яе сучасным маштабе развіцця”. Абазначае гэта, што бесправоў будзе расці з году ў год, а развіццё тэхналогіі будзе гэты працэс толькі паглыбліць. Яўген Сачко гаварыў аб ініцыятывах Рады горада Гайнаўкі, аднак выступленне перамянілася ў дыскусію аб надыходзячых выбарах у гарадскія самаўрады.

Субота пачалася з выступлення Альжбеты Нядзейка, старшыні Сувальскай

сельскагаспадарчы-турыстычнай палаці на тэму агратурызму, які становіцца элементам развіцця прадпрымальніцтва на вёсках. Аб нізкай інвестыцыйнай прыцягальнасці малых еўрапаўгі-наў гаварыў Збігнеў Эйсмант — прарэктар Вышэйшай эканамічнай школы. Курсы праводзіліся дзякуючы падтрымкы Еўрапейскай камісіі ў Брюсселе і на маганням Управы Цэнтра грамадзянскай адукацыі Польша-Беларусь. Пасля такой сустрэчы ўзнікае пытанне, ці ўдзельнікі ўядуць у жыццё здабытыя веды і выкарыстаюць іх на практыцы, бо хіба такая была мэта арганізатораў?

Паўліна ШАФРАН
Фота аўтара

Гайнаўскія самаўрадаўцы.

Каб не давесці гміну да торбы

„Ну, як жа так, каб у хаце хлеба не было”, — гаворыць з плачам жанчына. У хаце дзве непаўнагодзінныя дзяўчыны. Гаспадар разводзіць рукамі. На падворку салідная муравана абора, але ўсярэдзіне пустая. Пад дашком стаіць вялікі трактар, але яго апісаў сэквестратар. Побач на мураваным хляве заваліўся дах. Усё гэта дзеяцца ў Рыгораўцах, Арлянскай гміны, у сям’і Сяргея Нікіцюка.

Пры камуне гадаваў я па дзесяць кароў. Пабудаваў мураваную абору, да якой праклаў водаправод, абрабляў 22 гектары зямлі і лугаў, — прызнаецца Сяргей Нікіцюк. — Сям’я павялічылася, пяцёра дзяцей, жонка — інвалід. Стала нам цяжка жыць, а як настала тая дэмакратыя, не хапала на аплату падаткаў у гміну. Папярэдні войт разумеў маю сітуацыю і наколькі мог, то часткова здымаў падатак. Грошай не хапала на ўтрыманне сям’і і даўгі выраслі да 8 тысяч зл., але, амаль палавіна — гэта налічаныя гмінай самыя працэнты. Цяперашнівойт наслал фінансавыя органы і 13 снежня прыехалі двое сэквестратараў і апісалі трактар.

Солтыс паведаміў мяне, што тэлефонаў з гміны, каб сказаць мне аб канчатковым тэрміне ўплаты падаткаў. За-яджаю я да войта, а той да мяне: „Ап-

лаціш, Нікіцюк, арганізацыйныя расходы сэквестратара, каля 800 злотых, тады з тымі паперамі прыйдзеш да мяне і пабачым. — Можа растэрміную задоўжанасць на раты, а ануляваць доўг не мату, бо іншыя прыйдзуть...”. На другі дзень еду ў Фінадзел у Бельск, а там мне сказалі: „Як не заплаціш даўгую, то вясною, Нікіцюк, не будзе мець чым араць. Прыедзем і забярэм трактар”. И так мазгую, — клапоціцца Сяргей Нікіцюк.

У студзені атрымай ён першую рэнту, каля 380 злотых. Нямнога, бо КРУС вылічвае з яе незаплачаныя за 8 гадоў складчыны. Атрыманая палучка ідзе на доўг у краме, і нярэдка ізноў бракуе хлеба ў хаце. Восенню заараў 13 гектараў (зямлю перапісаў дачэць, каб асталася ў сям’і, шкада будынкаў), але няма чым яе абсечць. Жонка — інвалід III групы без пенсіі. Сітуацыя адбіваецца на дзе-

цах. Старэйшая дачка засталася дома з закончанай два гады таму падставовай школай. Брак грошай на яе далейшую адукацыю. Другая вучыцца яшчэ ў гімназіі ў Орле.

Ці не шкада вам гэтага гаспадара? — пытаю ва Управе гміны ў Орле работніцу па падаткаабкладанні.

— Яму пакуль што занялі трактар, але не забралі, і толькі таму, каб яго не прадаў, — адказвае Барбара Савіцкая. — Ён ужо не селянін, а пенсіянер. Да часу, калі быў гаспадаром, то не мелі чаго заняць. Паводле закону, для селяніна, нават задоўжанага, нельга нічога заняць, калі мае толькі адну карову, аднаго каня, трактар і г.д. Але калі стаў ён пенсіянерам, тады можна. Адказнисць за задоўжанасць нясе ён або яго наследнік ці арандатар.

Мы яму вельмі спачуваем, але мы столькі разоў тлумачылі, а ён абяцаў... і не плаціў. І так занядбаўся, хаця павінен троху і сябе вініць, — тлумачыць Барбара Савіцкая.

— Адчуваєм психічны дыскамфорт, калі прыходзіцца справу накіроўваць сэквестратару. Але калі пачнем літавацца над кожным, то гміну давядзем да торбы, — кажа другая работніца Лена Мартыновіч.

***

Бюджэт гміны сёлета прадугледжвае 3 775 273 зл. даходаў, а ў tym ліку 1 659 000 злотых уласных з чаго падаткі ад асоб прыватных і фізічных складаюць 1 313 000 злотых, а адсоткі ад нетэрміновых уплат — гэта 14 000 злотых. Грамадства гміны бяднее і таму прыбывае асоб, якім немагчыма нават аплаціць падаткі. Многія асобы згодны адпрацоўваць хаця частку падатку, але аб гэтым вырашае войт. Гміне такая праца дала б рэальная карысці, напрыклад, пры направе дарогі ці рамонце будынкаў. Але войт пра гэта не падумаў.

Міхал Мінцэвіч
Фота аўтара

Час на ацэнку

У апошняі адзінаццаць гадоў трансфармацыі грамадства было сведкам за-ніпаду камуны і прыходу да ўлады „Салідарнасці”. За гэты час змяніліся многія прэм’ер-міністры і іх каманды. Раз пры ўладзе былі правыя, іншым разам левыя. Як адны, так і другі змагаліся за партыкулярныя інтарэсы сваіх партый. Так, напрыклад, салідарніцкі ўрад у пачатку дзеяনостных гадоў адміністратары з апошняі чатыры гады разбурылі ў свядомасці грамадства салідарніцкі міф аб другой Японіі, краіне малочных рэк з кіслымі берагамі. Лопнуў ён як мыльная бурбалка. Рассыпалася ABC і як мы-

лады” былі пазбяўлены ветэранскіх правоў, а члены АК атрымалі званне герояў і адпаведныя прывілеі.

Нічога не рабілася, каб паправіць долю працоўнага люду. Паглыблілася рэцэсія, квітнела карупцыя, расло беспрацоўе. Сродкі масавай інфармацыі што і раз паведамлялі аб палітычных скандалах і махлявствах міністраў. За бяспечнік распрадавалася дзяржаўная маёмаць. Апошняі чатыры гады разбурылі ў свядомасці грамадства салідарніцкі міф аб другой Японіі, краіне малочных рэк з кіслымі берагамі. Лопнуў ён як мыльная бурбалка. Рассыпалася ABC і як мы-

лады” былі пазбяўлены ветэранскіх правоў, а члены АК атрымалі званне герояў і адпаведныя прывілеі.

Нічога не рабілася, каб паправіць долю працоўнага люду. Паглыблілася рэцэсія, квітнела карупцыя, расло беспрацоўе. Сродкі масавай інфармацыі што і раз паведамлялі аб палітычных скандалах і махлявствах міністраў. За бяспечнік распрадавалася дзяржаўная маёмаць. Апошняі чатыры гады разбурылі ў свядомасці грамадства салідарніцкі міф аб другой Японіі, краіне малочных рэк з кіслымі берагамі. Лопнуў ён як мыльная бурбалка. Рассыпалася ABC і як мы-

лады” былі пазбяўлены ветэранскіх правоў, а члены АК атрымалі званне герояў і адпаведныя прывілеі.

Ці ўпраўляючая цяпер дзяржавай каманда справіцца з дадзенымі пенсіянерамі, сялянамі і найбяднейшымі абыяннямі, пакажа час. У мяне, напрыклад, ёсць прапанова адміністру закон аб індэксацыі пенсій. Як доўга будуць павялічвацца высокія пенсіі? Ці нельга ўстановіць планку і ўраўнаважыць самыя вялікія з найменшымі. Па-моему, гэта і задача камандзе Лешка Мілера.

Уладзімір СІДАРУК

Дапамагчы ў калецтве

Аддзяленне рэабілітацыі Ваяводска-шпіталаля імя Янджэя Снядэцкага ў Беластоку гэта і першае ў Польшчы аддзяленне ў шпіталі, а не ў клінічнай бальніцы, якое абслугоўвала б студэнтаў. Аддзяленне было створана ў 1964 годзе. Дагэтуль былі толькі дзве клінікі рэабілітацыі Медыцынскіх акадэмій — у Познані і ў Канстанціне (якая абслугоўвала Медыцынскую акадэмію ў Варшаве).

Спачатку трэба навучацца ездзіць на калясцах.
Фота Ады ЧАЧУГІ

Аднак наша аддзяленне, расказвае яго ардынатар доктар медыцынскіх навук Ежы Самусік, было першым аддзяленнем, якое рабіла паслугі толькі для насельніцтва, не навучаючы студэнтаў. Ад 1980 года, калі рэабілітацыя стала предметам навучання ў медыцынскіх акадэміях, мы пачалі вучыць і студэнтаў.

Аддзяленне распарађаеца сорак адным ложкам, але заўсёды жадаючых трапіць на лячэнне ў гэтым аддзяленні значна больш, чым месец. Звяртаючыся сюды пацыенты з неўралагічнымі, рэуматычнымі і артапедычнымі хваробамі, з траўмамі розных органаў.

На аддзяленні рэабілітацыі лечаць перш за ёсё хваробы органаў руху. Часам яны развіваючыся паступова, як хажяя б некаторыя рэуматычныя хваробы, але найчасцей атакуючы чалавека неспадзянка і скрыта, як хажяя б інсульты, якія выклікаючы часцей за ёсё параліч паловы цела і адбіраючы мову, або розныя нешчаслівія выпадкі, асабліва скокі ў нязнаную воду „на галоўку”, якія вельмі часта заканчваючыся пераломам хрыбета і перарваннем спіннога мозгу, а ў выніку — цалкавітым паралічам.

Найгорш, што ў гэтым выпадку трагедыя датычыць у асноўным маладых людзей, якія неразважна падвяргаюць сябе такій ризыцы. Як вярнуць такога чалавека ў яго працоўны ці школьнікі калектыву, на лона сям'і?

Вядома, дзякуючы лячэнню і трэніроўцы лекары і рэабілітанты бяруць на сябе нялёткае заданне — паправіць функцыі пашкоджаных органаў як мага лепш, каб хворы мог вярнуцца да працы, або прынаамі, каб сярод сваіх адчуваў сябе чалавекам.

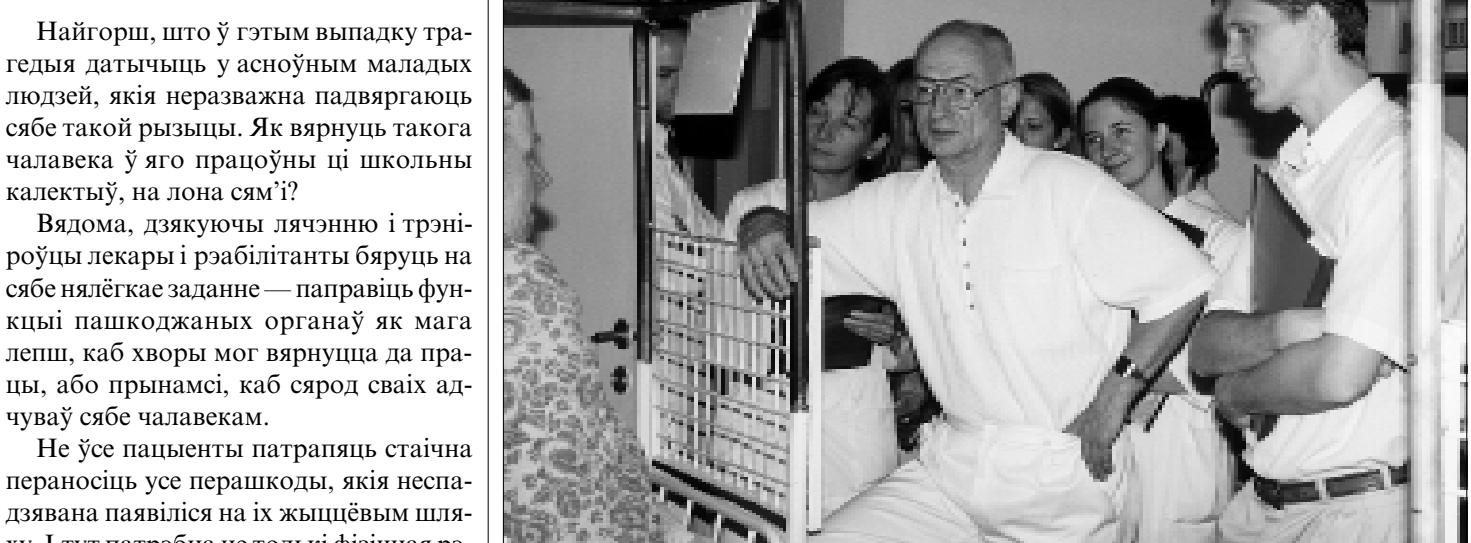
Не ўсе пацыенты патрапяць стаічна пераносіць усе перашкоды, якія неспадзянка паявіліся на іх жыщчэвым шляху. І тут патрэбна не толькі фізічная рэабілітацыя, але і псіхалагічная, сацыяльная, прафесійная.

Псіхолаг стараеца ўплываць, каб пацыент не паддаваўся, каб заакцептаваў свой стан, імкнецца дапамагчы яму ў калецтве. Ён вучыць размаўляць (часам ад самага пачатку) пацыентаў, у якіх быў пашкоджаны асяродак мовы. Ён гутарыць з сем'ямі пацыентаў, глумачыць ім, што не ва ўсім трэба выручаць пацыента, трэба даць яму магчымасць зрабіць нешта (хочы сілком) самому, быць актыўным.

Сацыяльныя асістэнты павучаюць пацыента, як аформіць пенсію па хваробе (рэнту), ці як і дзе купіць абсталяванне для інвалідаў. Так што можна смела сказаць, што дапамога пацыенту на аддзяленні рэабілітацыі — усебаковая.

Усё-такі асноўная задача лекараў, фізіятрапеўтаў і рэшты лекарскага калектыву гэта паставіць чалавека на ногі. Дзеля гэтага аддзяленне вядзе два віды працэдураў. **Фізіятрапія** ахоплівае лячэнне ультрагукамі, магнетычнымі хвалямі нізкай і высокай частаты, біястымуляцыным лазерам, дыядынамічным токам і г.д. **Кінезатрапія** гэта тэрапія руху, лячэнная гімнастыка. Вядуцца заняткі на матрацах і ў басейне з мэтай узмацнення асобных груп мышцаў, каардынацыйных занятак, адбываючыся навучанне хадзьбы. Калі пацыент сам не можа выканаць руху параплізаванымі часткамі цела, з ім вядуцца пасіўныя заняткі і называючыся гэта заняткамі пры ложке. Вельмі дапамагае рэканвалесцэнтам і гідратэрапія (водна-цыркуляры душ, мінеральныя ванны, так званыя „шатландскія” душки, танк Губарда — ванны з падводным масажам, заняткі ў басейне).

На аддзяленні рэабілітацыі вядуцца таксама навуковыя доследы. Напрыклад, наконт выкарыстання электраміяграфіі ў дыагностыцы нервова-мышачных хворых (электраміографія гэта метад, напамінаючы электракардыаграфіі).

Доктар Ежы Самусік у часе аходу.

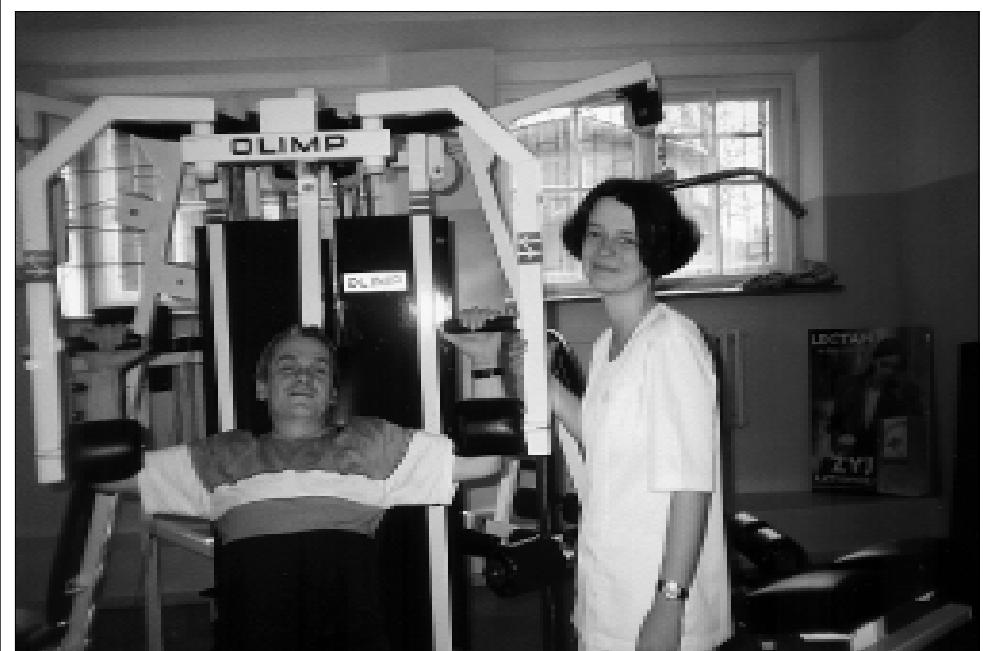
графію, але датычыць не сэрца, а мышцаў шкілета).

Вядуцца таксама доследы, якія датычыць ускладненняў у мочава-роднай сістэме ў пацыентаў з пашкоджаным спинным мозгам.

Цікавыя таксама доследы, што датычыць метадаў лячэння пазашкілетных

ў дзень мы можам прыняць толькі 12 пацыентаў (дакладна: 11,5 — адзін дзень 12, а другі — 11 пацыентаў). Шкада хворых.

Пры аддзяленні працуе Беластоцкая таварыства сяброў рэабілітацыі, дзякуючы якому можна было зрабіць рамонт памяшкання і закупіць апаратуру для фізіятрапіі і лячэнной гімнастыкі. Наши

У сілоўні.

акасцянянняў. Пры такіх пашкоджаннях даходзіць да адплыву кальцюю з косці і адкладаеца ён у мышцах. Гэта выклікае нерухомасць суставаў. Мы хочам знайсці метад, згадвае доктар Ежы Самусік, барацьбы з гэтай хваробай.

Клопаты? Найбольшы клопат гэтае, што касае хворых плаціць значна менш, чым каштует лячэнне пацыентаў. Пры аддзяленні цяпер працуе і кансультацыя для рэабілітаваных. Найгоршыя гэтыя ліміты, нервуеца ардынатар. Пацыенту можна даць толькі адзін род працэдуру, ды і то ўсяго некалькі разоў. А пасля — толькі праз два тыдні. Што гэта дасць? Мы нават аблічылі, што

лекары — члены таварыства вядуць працу, якую мае на мэце прафілактыку траўмаў пазваночніка, — у школах, на фэстах, па радыёвяшчанні і тэлебачанні. Асабліва ў чэрвені — месяц цёплы, неразважны скокі ў ваду, зламанне карку і... каляска. У школах шмат гаворыцца таксама пра бакавое скрыўленне пазваночніка, якое выклікае боль, дэфармацыю грудной клеткі, цяжкасці ў дыханні і г.д.

Цяпер у Падляшскім ваяводстве, падкрэсліў доктар Е. Самусік, апрача нас, ёсць шэсць шпітальных аддзяленняў рэабілітацыі: у Сувалках, Ломжы, Граеве, Саколцы, Гайнаўцы і Моньках.

Ада ЧАЧУГА

вучобу 120 студэнтаў на стацыянарным аддзяленні і 120 завочнікаў. Плануецца распачаць намаганні, каб з восені 2003 года адкрыта была новая спецыяльнасць — лясніцтва. Да сакавіка г.г. плануецца скамплектаваць навуковыя кадры замясцовага аддзялення (четырох прафесараў і шэсць дактароў — кандыдатаў навук). Частка навуковых супрацоўнікаў будзе даязджадаць з Інстытута даследавання лясніцтва ў Белавежы.

Аляксей МАРОЗ
Фота аўтара

З дазволам міністра

На будынку, у якім раней знаходзіўся гайнаўскі камітэт Польскай аўтадзяленнай рабочай партыі, 24 студзеня г.г. з'явілася шыльда з надпісам „Беластоцкі Політэхнічны інстытут, Замясцовае аддзяленне кіравання асяроддзем у Гайнаўцы”. У гэты дзень у будынку, які гарадскія ўлады перадалі ў карыстанне Політэхнічнаму інстытуту, яго рэктар, прафесар Міхал Болтрык спаткаўся з бурмістром Гайнаўкі Анатолем Ахрыцюком і старастам Гайнаўскага павета Уладзімірам Пяточукам. Размаўлялі яны пра адкрыццё замясцовага аддзялення інстытута ў Гайнаўцы.

— Ужо з восені мінулага года хадайнічалі мы аб адкрыцці замясцовага аддзялення, але не атрымалі згоды міністра адукацыі. Патлумачылі нам, што няма на гэта адбранення Галоўнай рады вышэйшага школьніцтва. Цяпер толькі выявілася, што наша прашэнне было адбрана прадстаўніком Галоўнай рады ўжо 19 красавіка 2001 года і праляжала яно ўвесь мінулы год або ў Галоўнай радзе вышэйшага школьніцтва, або ў Міністэрстве адукацыі, — заяўў стараста Гайнаўскага павета.

Прадбачаеца, што з каstryчніка гэтага года ў Гайнаўскім замясцовым аддзяленні кіравання асяроддзем пачне

Зорка

старонка для дзяцей

Сябры з Гарадка.

Па дарозе ў аптэку

(фрагмент дзённіка
„Запіскі Лёты”, які друкуем
з нагоды Валянцінак)

Не мінуў нават месяц ад апошніх хваробы, як Аніка зноў захварэла. Мама выправіла мяне і Раберту ў аптэку купіць лякарствы. Я хуценька паснедала, апранулася, толькі Раберта не могла справіцца. Яна не выпіла гарбаты, яе манная каша была расплюхана па цэлай талерцы. Бацькі загадалі з'есці Раберце хачя б адзін бутэрброд. Калі Раберта паснедала і апранулася, мы выйшлі на двор і рушылі ў бок аптэки.

— Лёта, — спытала мяне Раберта, — ці ты была хачя раз у жыцці закаханая, ведаеш, так моцна... каб загаварыла сумленне?

— Не, — адказала я. — Раз толькі я закахалася ў дарослага чалавека.

ка, але не скажу, каго я пакахала.

— Скажы, — папрасіла мяне Раберта, — я нікому не распавяду нашай тайны. Скажы, калі ласка...

— Гэта... гэта спадар Брайнс, — сказала вінавата Лёта. — Толькі не кажы нікому, добра!

— Што? — аж падскочыла Раберта. — У такога старога дзядзьку ты закахалася?! Я не хачу мець старога швагра!

— Небудзеш, — супакоіла сястру Лёту, — бо гэта... было два гады таму!

— Што?.. — абурылася Раберта.

— Ты, сястрыча, вар'ятака.

— Раберта, — сказала я, — паслушай мяне.

— Ну, гавары.

— Памятаеш 35 угодкі нашага татулі. Тады татка запрасіў у госці спадара Брайнса і ён прынёс з са-

бою свае дзіцячыя здымкі. Я агледзела іх і закахалася. Ведаеш, спадар Брайнс, калі быў у май узросце, быў такі прыгожы! Я закахалася ў яго здымак, разумееш?

— Цяпер разумею, — адказала Раберта, — я таксама скажу табе сваю тайну. Ведаеш, я ўжо не кахаю Алекса, я яму пра гэта сказала. Ён быў збянятэжаны, ён мне сказаў, што я яго падвяла. Цяпер я закаханая ў Робіка Блакса.

Запанавала вялікая цішыня, якую перапыніў даждж. Мы прыспешылі свае крокі і праз пяць хвілін быў ўжо ў аптэцы. Спадарыня Блакс была хроснаю маці Анікі і таму мы атрымалі лякарства дарма. Яна дала нам яшчэ чатыры шакаладкі: мне, Аніцы, Раберце і Ярэму.

У зваротнай дарозе мы рашылі наведаць Элю, якая мела расказаць нам свае прыгоды.

Наталля КАНДРАЦЮК-СВЯРУБСКАЯ,
III кл. ПШ н-р 4 у Беластоку

Любаму

Пабач

Твае карыя вочы

Як сон

Адлеглы

Ёсць маёй узнагародай

Для мяне

Скурчаны

Замыкаешся

У сабе

А твае далоні

Як неба

Нада мною

Хаваюся

У тваіх руках

Марта Купчук,

Гімназія ў Нарве

Каханне

Звязвае сэрцы людзей

Падказвае ім

— як ісці далей.

Даем іччасце душы,

На хмарцы

— плывем, плывем.

Іаанна ДУНАЙ,

Гімназія ў Гайнайцы

Што думаєм аб каханні?

На ХХ Сустрэчах „Зоркі” нарадзіліся новыя пачуцці. Не буду называць прозвішчы закаханых — бо мяне тут „забілі б”!

У май маладым жыцці былі ўжо сімпатыі — аднак я ведаю, што гэта не было сапраўднае каханне. Мае сустрачанская сябры думаюць як я. Вось іх выказванні:

Лукаш Сікора: — Каханне гэта вернасць і давер другому чалавеку.

Чатырнаццацігадовая гімназістка (яна не захацела называць свайго прозвішча): — Я замаладая, каб ведаць, што такое „каханне”!

Тамаш Суліма: — Я замалады, — сказаў наш сустрачанская бацька.

Івона Трашчотка: — Сапраўднае каханне здаряеца раз у жыцці. Апошнія — гэта „дурнія” захапленні.

І я ведаю, што каханне часта памыляем з захапленнем. Веру, што яно не абміне ніводнага з нас, бо, як сказала Сэльма Лагерлёф: „Лепш тужыць і кахаць, чым жыць без кахання ў радасці”.

Агата КАПЕЙЧЫК („Нарвавік”)

Etrusk	✗	✗	✗	Uderzenie	✗	Bajka	✗	Mocarz	►			
Era	►				▼			Balkon	▼	Bór	✗	▼
Dworzec												Dysk
Tłumaczenie	►	▼	►									▼
Silnik				Biwak	►							
Želazko												
Daktyl												
Ob	►				►							
Znak												

Польска-беларуская крыжаванка № 7

Запоўніце клеткі беларускім словамі. Адказы (з наклееным кантрольным талонам) на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку”. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку № 3: Зуб, Ас, арс, бобка, ар, ранет, званок, воўк, тхло, гул, каларыт, толк, Ас, баабаб. Звон, звук, волат, жораў, лоб, банк, Ала, акно, арка, праект, хатка, страхоўка.

Узнагароды, фламастэры, выйграў: Эвеліна Гайко, Івона Маркевіч і Анджэліна Сельвясюк з Бельска-Падляшскага, Наталля Герасімюк з Махната, Кацярына Трашчотка са Старога Беразова. Віншуем!

Лянівля „Томкавы дзеткі”

Ранак пачаўся неспадзяянім пад'емам. Наш сябра Томак лёг на калідоры і ўключыў музыку на ўсю моц, каб разбудзіць, а, мабыць, і напалахаць усіх сустрачан. Ягоныя „дзеткі” таксама не аказаліся лепшымі. Пайшлі яны на кухню падрыхтаваць снеданне. Па-першае, ніхто не пайшоў у краму, што нас узбудара-жыла. Пасля гэтага скандалу мы з сяброўкай рашилі пайсці на кухню, каб пабачыць — будзе нешта ўкінуць у пустыя стравінкі, ці будзем скручвацца ад голаду. Мы ўвайшлі і жахнуліся! Усе „Томкавы дзеткі” сядзелі за сталом і плялі нейкую пустові-

ну. А на самай кухні яшчэ лепш. Снеданне гатовілі нам нашы памяркоўныя апекуны. Аднак трэба адзначыць, што некалькі асоб з Томкавай рэдакцыі таксама памагалі. Не паспелі мы яшчэ прыйсці ў сябе, а тут наступны скандал, менавіта, у посных бутэрбродах з рыбай можна было заўважыць рыбныя косці велічыні малога пальца. Адным словам — наша сяброўка, „Томкава дачка”, мае праблему з вачыма. Думаем, што наш „бацька” і ягоныя „дзеткі” зрабілі снеданне з вострым акцэнтам.

Юстына Вышкоўская,
Анна Дудзіч („Моц Нарвы”)

Фота Юстыны ПАТЭЮК

Оля і Міхал Каліна выступаюць у беларускай настапоўцы. Фота Ганны КАНДРАЦЮК

Цікавы ўрок

20 лістапада ў нас адбылася супстрэча з паэтам Юрэем Баенам. На спатканиі быў войт арлянскай гміны і дырэктар школы. На пачатку адбылася сцэнка, падрыхтаваная вучнямі шостага класа. У сцэнцы я, цётка Васіліха, расказвала аб ручніках ды як работалася кужаль з ільну. Марк Лемеш пачаставаў гасцей хлебам і соллю. Пасля быў паказаны фрагмент „Вяселля”, падрыхтаваны

вучнямі I „а” класа гімназіі. Да „Вяселля” III „б” і II „б” класы гімназіі спявалі песню „Стэлецца зіленко”. У гэтай сцэнцы было ўспамаганне і падзяка бацькам за выхаванне.

Пасля выступлення пані дырэктар падзяліла вясельны каравай паміж усіх гасцей і выступаючых. На канец быў вершы Юрэя Баены, якія дэкламавалі нашы сябры. Пасля Юрэй Баена расказаў нам пра сябе, а потым мы ставілі яму пытанні.

Наталля ЖУРАЎЛЬ,
VI кл. ПШ у Орлі

Нам засталася спадчына

Беларускі музей знаходзіцца ў школе ў Нарве. Раней была гэта выстаўка, якая працавала на калідоры. Потым, калі прыбывала экспанатаў, настаўніца Ніна Абрамюк сабрала ўсё ў цэласць. Экспанаты яшчэ да таго збиралі настаўніцы Вольга Гэва і Ірэна Дулько. Спачатку быў праблемы з памяшканнем. Музей знаходзіцца ў колішнім прадшколлі. У памяшканні быў праведзены рамонт, а пасля ім занялася Ядвіга Філяновіч. Яна выканала малюнкі на сценах, ды двухмоўны надпіс. Як падкрэслівае Ніна Абрамюк: „Нашы малюнкі, якія аздабляюць сцены, дэкарацыі, інтэр’ер выканала пані Філяновіч грамадскім пачынам”. Зборы музея трэба папаўняць, каб не парывалася традыцыя. Цэн-

тру грамадзянскай адукцыі Польша-Беларусь належыцца ўдзячнасць за дапамогу ва ўпрыгожанні музея. Былі закуплены фіранкі і прыгожы вышываны абрус. Моладзь у школе вельмі ахвотна наўедвае музей. У музеі знаходзіцца многа экспанатаў, між іншым, карункі, дваякі, ручнікі, ткацкія станкі і шмат іншага цікавага.

Марта Купчук,

III „б” кл. Гімназіі ў Нарве

Удалым дапаўненнем артыкула з'яўляюцца фатографіі **Юстыны Патэюк**, якая разумее, што спадчыну можам зберагчы фатаграфуючы яе. Гайнаўская гімназістка раней фатаграфавала этнаграфічныя прылады ў хаце сваіх продкаў.

ЗОРКА

Фота Юстыны ПАТЭЮК

Фота Юстыны ПАТЭЮК

Вершы Віктара Шведа

Вялікія літары

На ўроку беларускай мовы
Настаўніца пытае Мішу:
— Калі — мне адкажы талкова —
Вялікім мы літарамі пішам?

I на пытанне за хвіліну
Адказ быў вучня нечаканы:
— Вялікім пісаць павінны,
Зроку ўжо маючы загану.

Ці мы маєм пластыр?

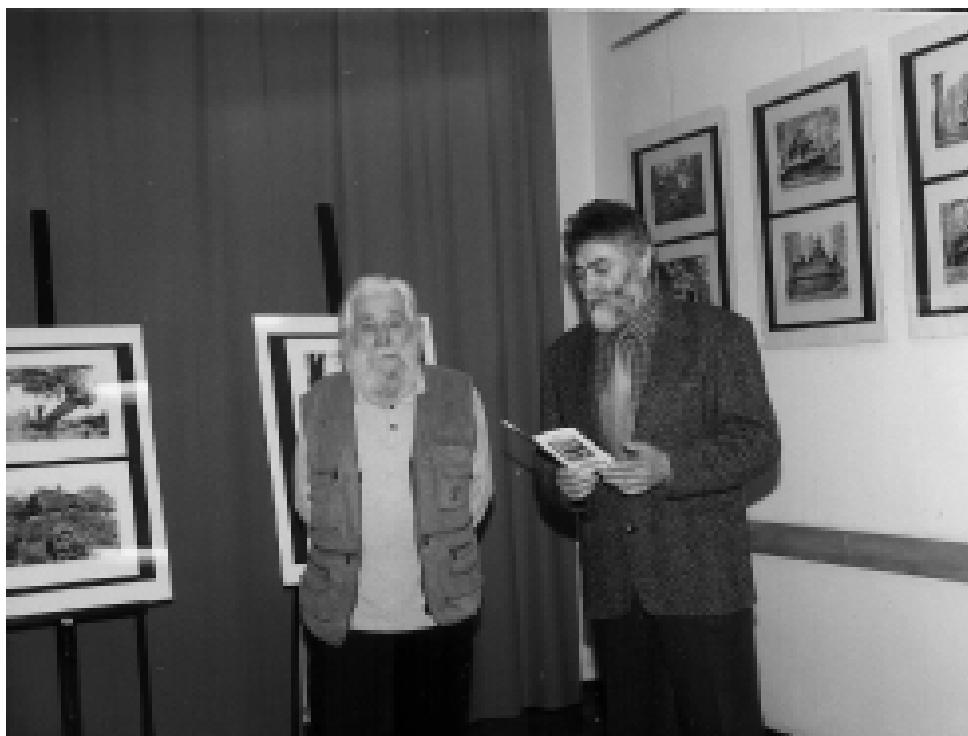
Сынок пытае сваю маці:
— Ці пластыр ёсьць у нашай хаце?
— А хто скалечыўся, сыночак?
Матуля гэта ведаць хоча.

— Пакуль яшчэ няма ў нас хворых,
Ды неўзабаве будзе гора.
Я ведаю, што нас чакае —
Татка ў сцяну цвік убівае.

Марожаны самаход

У мяне ёсць самаход „Форд”. Гэта праўда. Але апрача таго, прысніўся мне яшчэ адзін самаход з учарашнікай газеты. Меў я ехаць у краму, узяў самаход, хаця не ўмей вадзіць. Не спадзяваўся, што бацькі ўсё ўбачаць. У краме я прасядзеў да вечара. Ну, пара вяртацца дамоў.

Па дарозе я ўбачыў каток. Паслізгайцца на ім некалькі хвілін і бачу, што мой аўтамабіль рассыпаецца! Канец са мною, калі бацькі гэта ўбачаць, — падумаў я. Ад самахода знайшоў я толькі кавалак замарожанага кола і пайшоў з ім дахаты. Рафал Сельвясяк („Моц Нарвы”)

Генрык Рагазінскі (злева) і Мікола Бушко.

Гумавая фотатэхніка

Адкрыццё выстаўкі здымкаў Генрыка Рагазінскага, выкананых з дапамогай гумавай тэхнікі, адбылося 26 студзеня г.г. у Гайнайскім доме культуры. Дырэктар ГДК Мікола Бушко пайфармаваў, што аўтар здымкаў — ураджэнец Грабаўца і ў мінулым вёў у Гайнайцы заняткі ў фатаграфічным экспертызку.

Генрык Рагазінскі фатаграфуе ўжо больш за пяцьдзесят гадоў. Творча займаецца чорна-белымі фатаграфіямі, сярод якіх асаблівае месца займаюць здымкі выкананыя гумавай тэхнікай. Пасля адпаведнай апрацоўкі фатаграфіі Генрыка Рагазінскага выглядаюць як выкананыя пяром графікі. На фатаграфіях прадстаўлены вясковыя краявіды, прыдарожныя крыжы, цэрквы і святыні іншых веравызнанняў, старыя хаты і адзінокія дрэвы. Генрык Рагазін-

скі, які выстаўляе свае працы з сямідзесятых гадоў, пайфармаваў, што апошнім часам больш сваіх фатаграфій паказвае ў Гродне, чым у Беластоку, бо ў Беларусі арганізаторы выставак бясплатна выдаюць каталогі. Зінаіда Якуць, арганізатор выстаўкі, звярнула ўвагу на непаўторную прыгажосць экспанаваных фатаграфій.

— Генрык Рагазінскі быў майм настаўнікам фатаграфіі і ў Доме настаўніка ў Гайнайцы вуччю мяне фатаграфаваць, — пайфармаваў радны Гайнайскага павета Васіль Дамбровскі. — Добра ўспамінаю маё фатаграфаванне са спадаром Генрыкам, асабліва пошуки тэмай у лесе.

Пасля адкрыцця выстаўкі аўтар сустрэўся з гайнайскімі фатографамі.

Аляксей Мароз
Фота аўтара

Сябры Гайнайскі ў Музей

Зала, якую арандуе ў Музей беларускай культуры ў Гайнайцы Таварыства сяброў Гайнайскі — не пустуе. Вельмі вялікай папулярнасцю карысталася выстаўка тканін, падрыхтаваная Наталля Герасімюк і Нэляй Шчукай. Сябры таварыства абязаюць на ўесь год цікавыя паказы.

— Унутры Таварыства сяброў Гайнайскі ёсць наша мастацкая група, — рагказвае Віктар Кабац. — Гэта ўсе тыя творцы, зінтэграваныя, незалежна ад таго, ці займаюцца жывапісам, графікай, фатаграфіяй ці літаратурай. Гэта больш-менш 12-15 гайнавян. Дзякуючы Таварыству мы дасталі фінансы на галерэю. Яна аплачваеца Управай горада Гайнайскі ад 1 студзеня г.г. — электраэнергія, ацяпленне, чынш. Сама дзейнасць у зале — грамадская, за выняткам нейкай успамогі на аправу прац, павелічэнне здымкаў. Галерэя, значыць, ужо гарадская. А і музей мае з таго карысць...

Мастацкая група трymаеца ўжо трэці год. Раней вельмі цесна супрацоўнічала з гайнайскай публічнай бібліятэкай, але не было там столькі месцаў імагчымасці на презентацыю сваіх дасягненняў, як у гэтай прафесійной падрыхтаванай зале, плошчай у больш за сто метраў, да таго ёсць тут невялікі склад-каморка для захавання матэрыялаў, табліц.

Уесь год галерэя „абложана” працаваніямі. Наступная выставка — фатаграфія гайнавяніна Збігнева Дзванкоўскага са Святой Гары Афон. Сілы мастацкай групы папаўняюцца молад-

Віктар Кабац.

дзю. Дзейнічаюць дзеў маладзёжныя групы. Віктар Кабац апякуеца 12 маладымі мастакамі ў белліці. Паколькі гэты год — агульнаеўрапейскі год Белавежскай пушчы, маладыя мастакі разам з Віктарам Кабацам працавалі над вялікімі помнікамі прыроды. Ездзілі ў пушчу на роварах усю леташнюю восень, рабілі эскізы, а цяпер у школе спакойна апрацоўваюць сабранае. Фатаграфічная група таксама займалася ўвекавечненнем прыроды. Дарэчы, ліцэйская моладзь часта бывае ў музеі, прымае ўдзел у мерапрыемствах тут арганізаваных, наведвае бібліятэку.

(лук)
Фота Міры Лукшы

Зборы прыцягваюць розныя пакаленні. Міхайліна Герасімюк і Аляксей Харкевіч.

У святочным настроі

У вялікім калідоры Гайнайскага дома культуры, перад канцэртнай залай, знаходзіцца выстаўка прац вучняў падставовых школ, якія пад кіраўніцтвам Зінаіды Якуць займаюцца ў гуртку „Дэфармацыя” і вучняў Падставовай школы № 2 з Гайнайскім, якія наведвалі адмысловыя заняткі ў ГДК.

На стэндах экспануюцца працы са святочнымі матывамі. Вучні паказалі

свята Нараджэння Хрыстовага, гульні на снезе, лясную звярыну, краявіды з елкамі. Некаторыя працы выкананы былі з каліровай паперы і старых упрыгожанняў і можна іх выкарыстоўваць для аздобы ёлкі. На адной са сцен паказваюцца выкананыя маладымі мастакамі паштоўкі з зімовымі краявідамі і выявамі святочных здарэнняў.

(ам-3)

Паэзія пісаная Ягонай рукою

Не люблю цяперашній паэзіі, ну, можа, апроч таго больш за дзесятка яе аўтараў. На чарговыя вынітак трапіў я дзеля аднае чорнавалосае беларускае аўтаркі прозы (і пээткі), якая акрэслівае сваю творчасць „бабскай”, якая падкінула мне больш за восьмідзесяцістаронкавы зборнік Барыса Руско „Пахілены над крыніцай”, выдадзены так прыстойна, што графіка не мяшае ў чытанні. Гэты мой апошні сказ спечыяльна доўгі, бо і вершы ў томіку Руско дасыгаюць сказаў, якія можна палічыць на пальцах аднае рукі. Так вось я ўласным сказам ту ю сваю *ненасытнасць* дапоўніў. Аднак сказы Руско маюць сваю пэрвагу. Можна іх палічыць. Яго вершы

маюць інтэрпункцыйныя знакі: кропкі, коскі, клінкі... А якраз недахоп у гэтым выклікае ўба мне раздражнёнасць, бо ж кожны можа выпісаць сабе на лістку слова больш ці менш паэтычныя, перадаючы думку ўласную (або яе брак) пад развагу ды перажыванні чытача. Я хачу пазнаваць думкі, адчутці аўтара. Уваходзіць у ягоны свет і дапаўняць свой ягонымі адчутцямі. — Тому, хто мае штосці сказаць, не можа быць абыякавай пастаяннае дэградацыя слова, — пісаў сорак гадоў тому Антоні Слонімскі і злосна фукаў на безінтэрпункцыйных пээтатаў, у чым яго дасканала разумею.

У вершы, пачынаючым зборнік „Бог

ёсць паэзія” чатыры (хаця іх пяць) кропкі, два працяжнікі і адна коска аддзяляюць бачнае ад непазнавальнага і арганізујуць свет: Бога, Жыщё, Час і прастору, Свяতло, Сусвет. Па-філософску я дашкуйваўся б нясузвінасці. Інтэрпункцыйныя знакі Руско вяртаяць мяне да парадку яго думак. А перад імі азначнікі, малюпасенкі дэфініцыі кожнага з тых паняццяў паасобку. Дваццаць слоў, якіх *чымбытыхацеўбы*, „няма як ахапіць”. Хочацца дыялагізаваць: думаць і перажываць. Прыгадваю гэтыя верш не толькі таму, што ён у зборніку першы, але ён, па-моему — ключ для адчытання астатніх. І так ёсць. Дыялог Руско гэта дыялог са мною (чытачом), але таксама і з Тварцом. Руско гэта такі Конрад з беларуска-польскіх (у алфавітнай чарговасці) „Дзядоў”. Толькі што ён не пакрыкае на Тварца, а застаецца з ім у ціхай размове, малітве.

Я, чытаючы зборнік Руско, перажыў верш з трымі кропкамі (не мыліць са шматкроп'ем): „У падарожжы са сцятым дрэвам”. Я яго перажыў і няма ў мяне слоў. Бо з такою Паэзіяй я ў дыскурс не ўвойду. Трэба мець многа адагаў, сілы, любові, рыцарскасці, каб яго падняць. Трэба быць... прынамсі паэтам. Няхай гэта робяць знаўцы паэзіі спасылаючайся на тэалогію, гісторычна-літаратурныя дактрыны, знаўцы калі дваццаці ўлюбёных мною цяперашніх паэтаў, такіх, як кс. Твардоўскі.

Гэты зборнік варты мець пры сабе: у торбе, у кішэні плаща, часам тады, калі нам здаецца, што мы такія щаслівія, або калі не маєм ужо сілы ўсіхінуцца Айцу. А, часам, замест кабуры.

Мацей Халадоўскі

*Borys Russko, *Pochylony nad žrodem*. Wyd. Projekt DANCE „Puszcza Białowieska”, realizowany przez COWI. Białowieża 2001 r., ss. 86.

Дзмітры Ціханюк, Аня Рэмжка, Іза Грыгарчук з ПСН, Міраслава Ціханюк, Барбара Кајсусік з ПСН і Аня Кубайка. Працаўнікі ПСН сардэчна дзякуюць за дабрыню і песні!

Хор з Засценак з ахвотай прыбыў у гості да дзяцей.

Устань, ты — не адзін

Пачалася імпрэза „Святым вечарам”. На сцэне ў беластоцкіх „сподках” паявіўся дзіцячы хор з Засценак. Трыццаць дзетак з матушкай Галінай. Ды большая частка гледачоў іх не бачыла. Чулі дзеткі слова калядных песьень па-славянску, беларуску, руску і польску. Дзецы (140 асоб) былі запрошаны на ёлку, арганізаваную Польскім саюзам невідучых пры супрацоўніцтве працаўніц бюро і валацёраў з XI ліцэя і студыю фізіятэрапіі і заняткавай тэрапіі. Дзеткі тыя не толькі не бачаць, у шмат каго з іх бываюць і іншыя дысфункцыі. Штодзённа вядзеца карпатлівая праца з імі, каб змаглі спраўляцца ў свеце людзей, якія не маюць гэтай праблемы і рэдка задумоўваюцца над такой бядой.

Не думалі ні хвіліны людзі, якія хацелі прынесці радасць нямоглым дзеткам. Хоць цяжка было сабрацца ў зімовыя канікулы, матушка Галіна Шыманюк з парафіі св. Панцялеймана па старалася згуртаваць свой шматлікі хор і выступіць з калядкамі на ёлцы. Гэта якраз яны першыя апынуліся на сцэне. Співаюць ужо больш за трэх гады. Найбольш з іх дасведчаныя дзяўчаткі (сярод іх вывучаючая вакалістыку Эмілька Руткоўская, ужо „правая рука” вядучай хору) умеюць праспіваць цэлую літургію, чытаць па-славянску. Ёсьць таксама і хлопчыкі — будучыя басы і тэнары. Матушка пералічвае, ад маленікіх пачынаючы, прозвішчы сваіх шчырых харыстаў: Ніка

Шыманюк, Лукаш Грэс, Ілона Купрыяновіч, Юстына Леанчук, Дыяна Руткоўская, Мілена Леанчук, Ангела Маліноўская, Кася Садоўская, Ася Садоўская, Тамаш Садоўскі, Кася Матвейчук, Юстына Філіманюк, Аня Нікіцюк, Кася Грамадская, Магда Мушкатэль, Юліта Кубаеўская, Марта Савіцкая, Эля Максімюк... Рэпертуар у іх багаты, апрач літургічных спеваў, удзельнічаюць яны ў аглядах калядак, на днях царкоўнай музыкі.

— Нам вельмі прыемна і радасна прыняць удзел у гэтым свяце, — кажа матушка Галіна. — Дзеткі таксама ўсвядомілі, якія бяды спасціглі іх калег. Спей гэта радасць і для нас саміх.

Падобна адзягавалі, пасля телефона Дарка Фіёніка, які не меў магчымасці ўключыцца са сваёй музыкай у сустрэчу дзеля невідучых дзя-

цей, Міраслава і Дзмітры Ціханюкі. Не змаглі яны сабраць большую колькасць харыстаў, па прычыне зімовых канікул, прыехалі з інструментамі і дзвюма салісткамі, Аней Рэмжай з парафіі на Выгодзе і дашкольніцай Аней Кубайкай. Дзейнічаюць яны ў розных парафіях — на Новымя Месце, у Супраслі, у парафіі Прамудрасці Божай, а ў садку № 27 па вуліцы Пілсудскага, дзе працуе сп. Міраслава, з дашкольнікамі маецца цэлая праграма, з якой дзеткі выступаюць. Таксама перад дзецьмі-калекамі...

Пасля калядных спеваў пачаліся забавы і конкурсы, і святы Мікалай прыйшоў. І самыя папулярныя песьні ансамбля „Іх Троє”. Пра любоў і спагаду, якія перамагаюць пакуты.

Міра Лукша
Фота аўтара

Аб Іерусаліме і Гайнаўшчыне

Дні Іерусаліма ў Белавежскай пушчы, якія праходзілі 1 і 2 лютага 2002 года ў Гайнаўцы і яе наваколлі, маглі адбыцца дзякуючы інтэрнэтавай старонцы „Віртуальная Гайнаўка”, якую вядзе Прадпрыемства камп’ютэрных паслуг „Софт — ас Анатоль Швед” з Гайнаўкай. Першым на інтэрнэтавыя інфармацыі аб Гайнаўцы адгукнуўся фатограф Моцці Ліпэль з Ізраіля, якога бацькі выводзіліся з Гайнаўкай. Пасля разам з сябрамі даслалі ў Гайнаўку фатаграфіі аб Іерусаліме. Калі ў арганізацыю выстаўкі ўключыліся ўлады Саюза гмін Белавежскай пушчы, мэрпрыемства пераўтварылася ў Дні Іерусаліма. Адкрыццё ў Гайнаўцы выставак: фатаграфічнай „Іерусалім” у гатэлі „Ажахоўскі” і мастацкай „Інтэграцыя культуры” у Беларускім музеі спалучана было з презентацияй інфармацыі аб Іерусаліме і Гайнаўшчыне. Арганізаторамі мэрпрыемства, у якім удзельнічалі гості з Ізраіля, бурмістр Гайнаўкі і вайты гмін Гайнаўшчыны, былі прадпрыемства „Софт — ас Анатоль Швед”, Таварыства польска-ізраильскай дружбы і Саюз гмін Белавежскай пушчы.

Другі дзень польска-ізраильскага мерапрыемства арганізаваны быў Саюзам гмін Белавежскай пушчы і распачаўся з прэзентацыі Белавежскай пушчы, Гайнаўкі і навакольных гмін. Бурмістр Гайнаўкі і вайты суседніх гмін расказвалі пра гаспадарчыя ўмовы развіцця рэгіёна, знаёмлі з яго гісторыяй і турыстычнымі ат-

Ініцыятарамі і арганізаторамі выстаўкі „Іерусалім” былі Анатоль Швед і Іаанна Бранская. ракцыёнамі, заахвочваючы гасцей да прыезду на Гайнаўшчыну.

Пасля гості з Ізраіля наведалі Свята-Троіцкі сабор у Гайнаўцы і Беларускі музей, дзе адбылося адкрыццё мастацкай выстаўкі „Інтэграцыя культуры”, аб якой інфармаваў трохмоўны надпіс: на беларускай, польскай і габрэйскай мовах. Мастакі з Варшавы, якія ўдзельнічалі ў пленэрэах у Іерусаліме і на Гайнаўшчыне, побач створаных у Новаберазове і Дубічах-Царкоўных працаў, паказалі на карцінах старую архітэктуру Іерусаліма, жыццё ў гэтым горадзе і расліннасць характэрную гэтаму рэгіёну. На выстаўцы прадстаўлены таксама

алейныя карціны Пётра Гагана з Гайнаўкай, які займаўся арганізацыяй выстаўкі і графіка Эдуарда Агуновіча з Мінска, які рыхтуе пастаянную экспазіцыю ў музее. У час адкрыцця выстаўкі беларускія песьні співаю хор Гайнаўскага дома культуры.

Каб паказаць Белавежскую пушчу, арганізаторы завезлі ўдзельнікаў мэрпрыемства ў Звярыны запаведнік, а пасля павезлі ў Дубічы-Царкоўныя на выстаўку народнага рукадзелля. Там гості спаткаліся з мясцовыми творцамі, паспрабавалі дубіцкія страўы і закончылі спатканне ля вогнішча.

Аляксей МАРОЗ
Фота аўтара

Клаудзік Казбярук тримаецца свайго.

Дзе наша зямля? Хто ўзяў грошы? Хто дурня клеіць?

Канцы ӯ ваду

З царскіх картаў ды дакументаў папячатаных натарыяльна і судова ў Другой Рэчы Паспалітай вынікае, што Рыгаровіч і Казбярук — уласнікі падводнага луга ў Семяноўскім вадасховішчы. А, можа, тыя гектары не пад вадой? На зямлі за ўрочышча Прыскрыня гаспадараць іншыя, лучанскую тарфяністую „ўспульнуту” (колькі тae зямлі — гэта ж ад 142 гаспадароў, больш за 30 гектараў!) можна было камусыці памяняць на пяскі ў ваколіцы сённяшняй Новай Луки. Пяскі, але родзяць цяпер іншае — заедзьце, паглядзіце: домік і даміскі. На звабу турыстаў. А мене харошая — бо што пясок, дык пясок. Ды не кожнаму той пясчаны грунт трапіўся. Ага, напэўна не таму, хто пайшоў „пад бярозкі”. Ім нічога не трэба. А каму трэба? Распаўліся лучане і суседзі з затопленых вёсак па свеце, не ўсе ведаюць, не ўсе памятаюць. Хто будзе шукаць ды дапытвацца, у каго ёсьць пад калькай адцінутыя дакументы пра грашакі ды соткі, хто будзе ездзіць па чыноўніках? З кім той чыноўнік захоча размаўляць? Усюды

наша прападала!

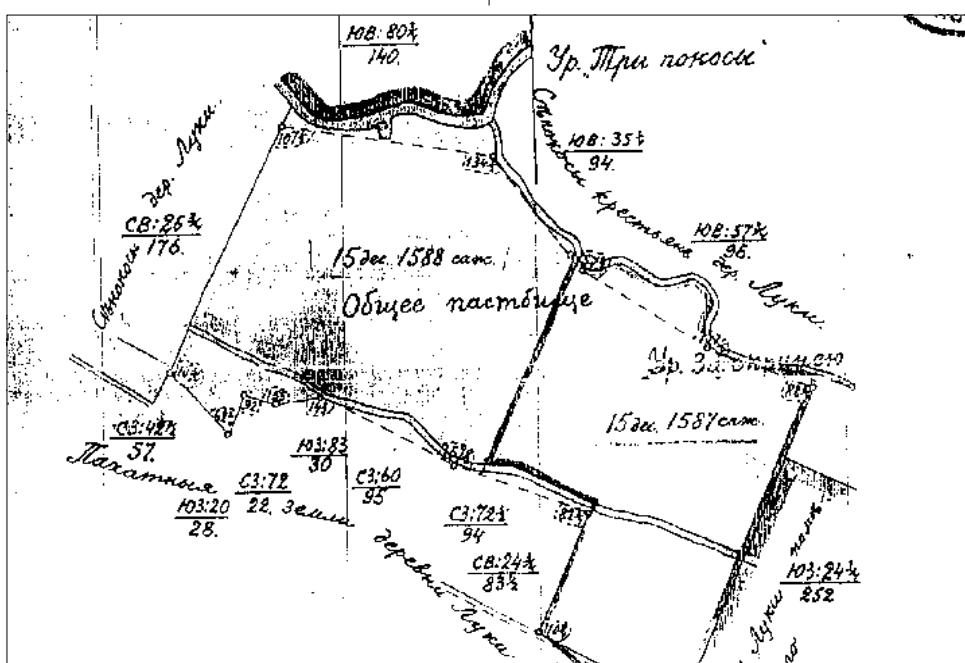
— махнучы рукоў пані Зося ці дзед Міхась. Колькі там выпала на кожнага! Ды ўжо канцы ў ваду пайшли. Харкевічы, Грэсюкі, Красніцкая, Карольчукі, Лобачы, Лукша, Новікі, Пакутнік, Шульская, Садоўская, Стоцкія, Салавей, Васільчыкі, Жукоўская, Анцуткі, Бірыщкія, Байчукі, Бандарукі, Буйка, Дабжынскі, Грыголец, Грыц, Канажэўская, Лайнічук, Місевіч, Станкевічы, Трахімчук, Скепкі, Самоцкі, Засім, Рыгаровіч, Ляшчук, Самоцкі, Стоцкі, Смольскія... Але, калі б лічыць не на больш за сотню чалавек, а на трох? 22 сакавіка

1988 г. збылі на Скарб дзяржавы ўдзел фізічных асоб на суму 2 031 688 зл. Нават пасля адлічэння гмінных даўготуясе вёскі? Тады не пляшку гарэлкі купіш за тыя грашакі, а пару фіятаў, паставіш даміска на пакаленні. Не адно, дарэчы. Асаўліва калі той трэці ці чацвёрты сведка то быў „пан” з Белаостока? Не, не з Белаостока? Таксама свой? А хто там яго памятае! Цяпер толькі можна дастаць ксеракопіі тых размазаных, з-пад калькі, спіскі. Глядзяць юрысты, а яны, прошапанства, дарам за гэта браца не будуць. І Клаудзіку Казберуку таксама гатовы памагчы. Но Клаудзік чалавек запеклы, упарты. Не так, як ягоны бацька, які, баючыся застасца ў кулаках, аддаў кавал зямлі рэпатрыянту, а да ўрочышча Прыскрыня не прызнаваўся. Бацька казаў Клаудзіку: „А хай бяруць, абы нас не чапалі!” А то ж у людзіх тутэйшых была калісь такая драпежнасць да зямлі!

Што ж то з імі парабілася? Калі сказалі, што Луку зальюць, то самі кінуліся брук рваць. Дырэктар Шура Мядзведзь, родам з Семенякоўшчыны, казаў, што Луку можна было б пакінуць на бեразе, толькі трэба будзе яго добра ўзмоцніць. Меў планы, ды загінуў у катастрофе. А больш нікто пра гэта не думаў. Самі бачыце — і сёння былое Луки ніколі не заліло. Хто першы кінуўся знішчаць адвечную дарогу? Пэўна, не тыя, што пільнавалі таго супольнага пашару, і патрапілі нават жэрдзі разгадзіць, каб іхня каровы

скубнулі разок суседскіе,

тых пяцёх заскрынскіх. Як 600 кароў прарайдзе па сваім, то і суседава зжаrucь. Вернуцца па лузэ, і няма яго...

План з 1906 года, дзе зазначаны ўрочышчы „Тры покосы” і „За Скрынею”.

OGŁOSZENIE TANIO WYDZIERZAWIĘ 17 ha ZBIORNIKA WODNEGO SIEMIANÓWKA

CELEM ODŁONU RYB W REJONIE STAREGO DWORU

INFORMACJE:
RYGOROWICZ JAN TARNOPOL
KLAUDZIK KAZBERUK BANDYR

Жартаўліва аб'ява Клаудзіка Казберука: „Танна аддам у арэнду 17 гектараў Семяноўскага вадасховіща з мэтай рыбной лоўлі ў ваколіцы Старога Двору. Інформацыя: Ян Рыгарович — Тарнополь, Клаудзік Казбярук — Бандыр”.

З кожнаю траўкаю лічыліся на мяжы. Адвяўвалі Аляксей Грышук, Юзаф, Фёдар і Дэмітрый Казберука з Янам Рыгаровичам сынам Мікалаем, Міколам Рыгаровичам сынам Мікалаем, і Мікалаем Лянчуком тое ўрочышча Заскрыня. Ваяводская нарадовая рада ў 1960 годзе пакручаста тлумачыла, што хаця ў іх распараджэнні знаходзіцца даваенныя дакументы пра ўласнасць Заскрыні, то з прычыны таго, што не карыстаюцца ўгоддзямі, у *dowodach pomiarowych* будучы яны лічыцца як *grunta sporne* паміж згаданымі грамадзянамі а карыстальнікамі з Луки. Бацька не разумеў упартасці Клаудзіка. Нашто яму ўсё тое, тыя суды, сваркі, намаганні? Але ж і яны, продкі, платы разгароджвалі, сякеркамі махалі, бітны народ быў. Восем гадоў сварыліся быўлі ў судах. Лучанам хапіла адвакату скінуцца па курыцы, а тым пяцём — па карове. А па вайне Казберука свой луг касілі, паціху, не прызнаючыся да царскіх картаў. А ў ніводным паваенным плане той спорны луг ужо не быў пазначаны. Калі памерлі дзед і бацька, і Клаудзік стаў уласнікам, пачаў

даходзіць свайго.

Даведаўся, што ягоныя дакumenty маюць толькі і выключна архівальную цену.

Бо Клаудзік ёсьць непапраўны дзівак. Купляе зямлю, сее, садзіць дрэвы, збірае плён, калі ўсё пасохла наўкола — хоць не аплацицца гнаць камбайн. У ставах трymае рыбу. А ў шуфлядзе — дакumentы, лісты, просьбы і нараканне на такую ўладу, што верніе сваё і чужое, але не ўсім. Мае квіты здавайны. Планы з волісам на рускай мове, в „маштабе въ англійскомъ дюйме”, пацверджаныя нейкім Савалічам, прысяжным мернічым з Гродна ў 1938 годзе. Ягоныя лісты ўладам, часта ўласнаручна напісаныя, маюць загалоўкі *Wyzysk człowieka przez człowieka*. Рытарычна пытаецца:

„Ці маюць на тое права людзі, не маючы гістарычнай уласнасці на туую зямлю, шчодра яе раздаваць і прадаваць?” Заўважае: ніхто не падазравае іх у амнезіі, бо ж памятаюць людзі баі і свары за ўрочышча Заскрыню. Ён цяпер, па праўдзе, „праўнаперны” ўласнік свайго луга, які ў спадчыне атрымаў па сваёй бабе Пелагеі, а тая ж спадчына — пад вадой. Атрымаў калі сарака адказаў. Гатовы адклікаца ў Міжнародны трибунал. Патэтычна звязтаеца: „Як гэта так ёсьць, што ў адроджанай III Рэчы Паспалітай, калі асабістая ўласнасць ёсьць пад асаблівай юрыдычнай аховай, прыезджаюць чужыя ўжо людзі і адбираюць і камяніцы, і зямлю, а з маёй асобы, селяніна, які не закончыў шмат школ, а працуе і працуваў для гэтай дзяржавы, робіцца нахабу і пасмешыцца”. Сам ён, быўшы ў арміі, пакалечыўся, пасля быў адным з лепшых трактарыстаў Падляшша, і далей гаспадарыць.

Ян Рыгарович з Дворыска таксама не хацеў пакідаць

свайго месца. Не згадзіўся спачатку ўзяць кампенсацыю за зямлю, якая апинілася пад вадасховішчам. Сеў быў у хаце, націснуў вушанку на вочы, і ўсё. Хваля затрымалася 50 метраў перад яго дзверам. І за туую Заскрыню то ж так біліся з лучанамі! Да вайны тутэйшы пан, Бялінскі, прадаваў маёнтак. Адразу па 50, 100 гектараў. Тым пяцём прадаў быў тая 17 гектараў, за 6 800 зл. І што? Каму ўсё гэта цяпер патрэбна! Тлумачацца чыноўнікі, што правы ўласнасці памяняліся, няма дакumentu у павеце, а калі што і ёсьць, дык гэта „нестопрацэнтны дакумент”. Як пра той продаж зямлі памешчыкам Бялінскім.

Клаудзік Казбярук дачакаеца. Бо не такі ён яшчэ стары. Шкада толькі, што, па праўдзе, не мае наследніка, які змагаўся бы за тое, што забралі.

Mira Luksha

Аплаты

Некалькі гадоў таму, калі ўлады гміны ці страхавачная фірма ПЗУ прысылали плацежныя рахункі, заўсёды было напісаныя, што тэрмін аплаты рахунку канчаецца пасля 14 дзён ад даты яго даручэння. Цяпер, калі Тэлекамунікацыя польская С.А. прысылае фактуру за тэлефонныя размовы, няма там нічога напісанага аб 14-дзённым тэрміне аплаты, а толькі падаецца канкрэтная дата, пасля якой будзе налічваць шрафт. Тут трэба сказаць праўду, што часта ат-

рыліваем фактуры за тэлефон 22 чыслу або пазней, а плаціць усё роўна трэба да 28. Калі я з'явіўся ў аддзяленні сувязі, каб атрымаць новую тэлефонную кніжку, іх ужо... не хапіла. Ніхто мянене не перапрасіў за гэта, ніхто не верне мне грошай за аўтобусны білет і патрачаны час. Запісалі толькі ў чаргу і сказали чакаць ды наведвацца, калі будзе тэлефонныя кніжкі. Вось, якія цяпер у нас парадкі, а Тэлекамунікацыя, якая засталася манапалістам, і нават не ведае колькі ў яе абанентаў ды абыходзіцца з імі не па-чалавечы.

Мікалай Лук'янюк

